

В.М. ПРОКОПЧУК

Ботанічний сад "Поділля" Вінницького державного аграрного університету
Україна, 21036 м. Вінниця, вул. Сонячна, 3

ВИКОРИСТАННЯ В ДЕКОРАТИВНОМУ САДІВНИЦТВІ УКРАЇНИ ІНТРОДУКОВАНИХ ВИДІВ РОДИНИ SCROPHULARIACEAE JUSS.

На основі аналізу потенційних можливостей 22 видів квітниково-декоративних рослин родини Scrophulariaceae Juss. запропоновано їх використання як перспективних видів для збагачення таксономічного складу та поліпшення якісно-кількісної структури вітчизняного асортименту рослин для оформлення квітників.

Постійне вдосконалення квітникового оформлення — актуальна проблема садівництва в усіх країнах. В Україні вона набула особливої гостроти через відносно невеликий асортимент квітникових культур [4]. Тому метою нашої роботи було опрацювання асортименту видів родини ранникових для різних напрямків їх використання в декоративному садівництві. На основі аналізу потенційних можливостей даних рослин запропоновано варіанти їх використання як перспективних видів для збагачення таксономічного складу асортименту та уникнення одноманітності і однотипності садових композицій.

Одним з найпоширеніших декоративних однорічників є *Antirrhinum majus* L., який в Україні використовується в озелененні як складова клумб. З багатого формового різноманіття цієї рослини у нашій країні вирощують переважно низькорослі або невисокі середньорослі культивари, до того ж незначну їх кількість, що не перевищує 10—15 із кількох сотень існуючих. Однак, як відомо, висота сучасних сортів варіює від 20—25 до 100—120 см, зрідка навіть до 200 см. Окрім того, за даними інтродукційного експерименту в умовах Центрального лісостепу, рослини цього виду не лише успішно вегетують і завершують свій онтогенез плодоношенням, а й характеризуються тривалим цвітінням, ранніми строками його початку та

високою насінневою продуктивністю навіть при безрозсадній культурі. До того ж у зоні досліджень *Antirrhinum majus* проявив себе як культура високої інтенсивності цвітіння з тривалим життям окремої квітки. Слід врахувати і той загальновідомий факт, що за рахунок розсадної культури початок фази цвітіння можна зсунути на значно більш ранні строки. Все це дає підстави для висновку, що потенційні можливості цього виду в Україні використовуються не повною мірою і що це перспективна рослина для ширшого застосування в озелененні насамперед зон відпочинку, у квітниковому оформленні прибудинкових територій житлових масивів та об'єктів індивідуальної забудови з використанням малорозповсюджених у нас просторових тривимірних ансамблів з квітникових рослин для одно-, три- чи всебічного огляду [4].

Що стосується інших видів родини ранникових, які також були піддані первинному інтродукційному випробуванню і за його результатами визнані придатними для вирощування в умовах України, то, виходячи з їх біоморфології, потенційний спектр використання кожного з досліджуваних видів не такий широкий, як у *Antirrhinum majus*, але, незважаючи на це, вони є цінними рослинами для збагачення асортименту садових культур України, поліпшення якості озеленення за рахунок уникнення таксономічної одноманітності і однотипності квітникових композицій, що є одним з основних

недоліків сучасного вітчизняного квітництва [4].

Чотири види із серії випробуваних рослин — *Linaria bipartite* Mill., *Mimulus cardinalis* Dougl. ex Benth., *M. × hybridus* hort. та *Asarina barclaiana* Mill. проявили себе як рослини з довготривалим періодом цвітіння. Завдяки компактності кущика, оригінальності будови квіток, ажурним суцвіттям жовтих, білих та фіолетових тонів, *Linaria bipartita* може стати прикрасою рабаток, високих груп, бути використана як облямівка та для посадок серед каміння [5]. Крім того, за даними інтродукційного експерименту в умовах Центрального лісостепу, рослини цього виду успішно вегетують і завершують свій онтогенез плодоношенням, практично не вражаються шкідниками та хворобами, характеризуються невибагливістю до умов культури і достатньою легкістю вирощування.

Більш вимогливими є губастики, які потребують регулярного поливу і достатньо родючих ґрунтів. Проте завдяки своєрідності форм та забарвлення квіток, декоративності листя ці види є перспективними для ширшого використання в озелененні населених пунктів України. *M. cardinalis* та *M. × hybridus* — розгалужені кущики зі строкастими квітками, що привертають увагу (червоного кольору у губастика червоного, рожевого, жовтого і білого кольорів з темними цятками у г. гібридного), і декоративними листками, в наших умовах можуть використовуватися не тільки як складові клумб, рабаток та бордюрів, а також для декорування чаш та ваз у парках, скверах, на території адміністративних будинків, центральних площ.

Asarina barclaiana — єдиний представник ліан серед досліджуваних рослин. В умовах України вона добре розвивається, цвіте і плодоносить і за відсутності опор, а тому придатна не лише для вертикального озеленення [6], а й як сланка ґрунтопокривна рослина, яка особливо ефектно виглядає у поєднанні з камінням або на похилій поверхні ґрунту.

Декоративні види родів *Alonsoa* Ruis et Pav., *Penstemon* Schmidel., *Verbascum* L., *Veronica* L. можуть використовуватися в наших умовах не лише як чудові компоненти стильних бордюрів або трав'янистих чи дендро-трав'янистих міксбордерів, а й для створення садово-паркових композицій, особливо таких, що імітують природні угруповання рослин (типу "луг", "дикий сад" тощо). З метою еколого-естетичного поліпшення вуличних ландшафтів населених пунктів і запобігання монотипності квітників, рекомендуємо збільшити видову і сортову насиченість асортименту квітникових культур за рахунок таких багаторічників, як *Penstemon structus* Pennel., *P. hartwegii* Benth., *Veronica longifolia* L., *V. spicata* L. Ці чудові декоративні рослини варті уваги квітниківарів. Їх можна використовувати як в одиночних, так і в групових посадках, для оформлення підпірних стінок та бордюрів.

Дуже своєрідна за формою сланка рослина *Kickxia tlatina* Dumort. не належить до яскраво-квітучих видів, але попри це вона може поповнити асортимент нечисленної групи ґрунтопокривних однорічників.

Окремо слід спинитися на п'яти видах геліосцифітів з родини ранникових (*Digitalis purpurea* L., *D. grandiflora* Mill., *D. lanata* Ehrh., *D. ciliata* Trautv., *D. davisiana* L.), що можуть використовуватися для озеленення притінених місць, які в наших умовах здебільшого залишаються зовсім без квіткового оформлення або іноді декоруються малопридатними для цього рослинами. Наперстянку можна також застосовувати для оформлення кам'янистих садів: посаджена одиночно або групами між камінням, вона виділяється на їх сіруватому тлі. Групи наперстянки можна висадити вздовж алей, біля стін та фундаменту будівель, у рабатках або у великих групах на світлих галявинах, облямованих темнолистими кущами. Наперстянка декоративна і на передньому, і на задньому плані.

Для збагачення асортименту рекомендуються ще два види декоративних рослин

Біоморфологічні особливості та рекомендації щодо використання декоративних видів родини Scrophulariaceae

Вид	Життєва форма	Тип вегетації	Розміри рослин, см		Тривалість цвітіння, дні	Рекомендації з використання
			висота	ширина		
<i>Alonsoa meridionalis</i>	Однорічник	Літньозелений	40—60	30—40	41	Клумби, рабатки, дендротрав'янисті міксбордери, природні угруповання
<i>A. incisifolia</i>	Однорічник	Літньозелений	40—50	30—40	43	Клумби, рабатки, трав'янисті міксбордери, групи
<i>Antirrhinum majus</i>	Однорічник	Літньозелений	20—100	40—80	128	Клумби, рабатки, композиції, групи, горщики, корзини, зріз
<i>Asarina barclaiana</i>	Однорічник	Літньозелений	150—300	—	93	Підвісні корзини, декорування парканів, кам'янистий сад
<i>Calceolaria tripartita</i>	Однорічник	Літньозелений	30—40	20—50	62	Клумби, групи, декоративні плями, бордюри, горщики, вази
<i>Digitalis purpurea</i>	Дворічник	Літньо-зимово-зелений	140—160	60—80	41	Солітери, групи, кам'янисті сади, зріз, рабатки, біля стін будівель
<i>D. ciliata</i>	Дворічник	Літньо-зимово-зелений	120—140	40—50	35	Солітери, групи, кам'янисті сади, зріз, рабатки, біля стін будівель
<i>D. lanata</i>	Дворічник	Літньо-зимово-зелений	100—120	30—40	40	Солітери, групи, зріз, рабатки, біля стін будівель
<i>D. grandiflora</i>	Дворічник	Літньо-зимово-зелений	70—90	20—40	30	Групи, клумби, міксбордери, солітери
<i>D. davisiana</i>	Дворічник	Літньо-зимово-зелений	80—100	30—60	34	Солітери, групи, міксбордери, зріз
<i>Kickxia elatina</i>	Однорічник	Літньозелений	20—30	30—50	64	Рокарії, газони, облямівка або фон
<i>Linaria bipartita</i>	Однорічник	Літньозелений	20—40	10—30	100	Рабатки, альпійські гірки, клумби, сухі букети, групи, кам'янисті сади
<i>L. repens</i>	Однорічник	Літньозелений	20—45	20—40	60	Рабатки, альпійські гірки, клумби, сухі букети, природні угруповання
<i>Mimulus cardinalis</i>	Однорічник	Літньозелений	50—70	60—70	101	Клумби, рабатки, бордюри, альпійські гірки, газони, вази, чаші
<i>M. tigrinus</i>	Однорічник	Літньозелений	30—40	20—30	99	Рабатки, альпійські гірки, газони, вази
<i>Nemesia strumosa</i>	Однорічник	Літньозелений	20—40	20—30	65	Декоративні плями, групи, рабатки, бордюри, горщики
<i>Penstemon structus</i>	Багаторічник	Літньо-зимово-зелений	50—60	20—40	44	Клумби, міксбордери, групи, підпірні стінки, бордюри, на зріз
<i>P. hartwegii</i>	Багаторічник	Літньо-зимово-зелений	50—60	30—40	45	Клумби, міксбордери, групи, підпірні стінки, бордюри, на зріз
<i>Verbascum blattaria</i>	Дворічник	Літньо-зимово-зелений	180—220	40—60	77	Солітери на тлі газону, групи, міксбордери
<i>V. olympicum</i>	Дворічник	Літньо-зимово-зелений	200—220	40—60	75	Солітери на тлі газону, групи, міксбордери
<i>Veronica longifolia</i>	Багаторічник	Літньо-зимово-зелений	60—80	30—40	58	Групи, клумби, бордюри, підпірні стінки
<i>V. spicata</i>	Багаторічник	Літньо-зимово-зелений	60—80	30—40	58	Групи, клумби, бордюри, підпірні стінки

родини ранникових — *Calceolaria tripartita* L. та *Nemesia strumosa* Benth., які мають різний габітус куща, забарвлення листя та квіток, строки цвітіння, що особливо важливо для забезпечення постійної декоративності квітників. За рахунок саме таких оригінальних культур з невеликими строками цвітіння, які поступово змінюють одна одну, досягається безперервність цвітіння. Завдяки оригінальності квіток та яскравості цвітіння ці види можна використовувати в наших умовах для створення рабатов, груп, декоративних плям, бордюрів, а також як горщиківі культури в садах та парках.

Узагальнені рекомендації щодо використання різних видів родини *Scrophulariaceae* в озелененні з урахуванням їх біоморфологічних особливостей наведено в таблиці.

З практичної точки зору усі досліджувані види становлять інтерес як потенційно цінні об'єкти для збагачення асортименту декоративних рослин України та є перспективними для озеленення. За даними проведеного нами інтродукційного експерименту в Центральному лісостепу та досліджень окремих видів в інших ботаніко-географічних зонах [1—3], деякі види родини ранникових є добре адаптованими до різних кліматичних умов України і заслуговують на широке впровадження в квітникарство відкритого ґрунту. Збагачення видового та сортового асортименту квітникових культур інтродукованими видами родини ранникових, збільшення варіантів простих і комплексних садових композицій з їх участю, більш рівномірне їх розміщення в межах населених пунктів значно поліпшить квітникове оформлення населених міст України.

1. *Каталог* растений Донецкого ботанического сада: Справ. пособие / Под общ. ред. Е.Н. Кондратюка. — К.: Наук. думка, 1988. — 527 с.

2. *Каталог* растений Центрального ботанического сада им. Н.Н. Гришко / Е.В. Афанасьева, П.Е. Булах, А.Ф. Галицкая и др. — К.: Наук. думка, 1997. — 435 с.

3. *Каталог* цветочно-декоративных травянистых растений ботанических садов СНГ и стран Балтии. — Минск: Изд-во Э.С. Гальперина, 1997. — 476 с.

4. *Музичук* Г.М. Концепція вдосконалення квітничкового оформлення населених місць України та практичні рекомендації щодо поліпшення вуличних ландшафтів // Роль ботаничних садів у зеленому будівництві міст, курортних та рекреаційних зон. — Одеса: Ботан. сад ОНУ, 2002. — С. 46—51.

5. *A-Z Encyclopedia of Garden Plants* / Editor-in-chief C. Brickell. — London; New York; Stuttgart; Moscow: Dorling Kindersley, 1996. — 1080 p.

6. *B&T World Seeds*. [electron resoursses]. www.ces.ncsu.edu/depts/hort/

Рекомендувала до друку
О.Д. Тимченко

В.М. Прокопчук

Ботанический сад "Подолье" Винницкого государственного аграрного университета, Украина, г. Винница

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ В ДЕКОРАТИВНОМ САДОВОДСТВЕ УКРАИНЫ ИНТРОДУЦИРОВАННЫХ ВИДОВ СЕМЕЙСТВА SCROPHULARIACEAE JUSS.

На основе анализа потенциальных возможностей 22 видов цветочно-декоративных растений семейства *Scrophulariaceae* Juss. предложено их использование как перспективных видов для обогащения таксономического состава и улучшения качественно-количественной структуры отечественного ассортимента растений для оформления цветников.

V.M. Prokopchuk

Botanic Garden Podollya of Vinnitsa State Agricultural University, Ukraine, Vinnitsa

USAGE OF INTRODUCTIVE SPECIES OF SCROPHULARIACEAE JUSS. FAMILY IN DECORATIVE HORTICULTURE OF UKRAINE

As the result of analysis of potential capabilities of 22 species of flower-decorative plants from *Scrophulariaceae* family, variants of their usage as perspective species for enrichment of taxonomic contents and quantitative structure of the national plant assortment for flower arrangement were offered.